

Tőkés Gyöngyvér – László Éva – Antal Imola

A romániai fiatalok megküzdése az online veszélyekkel

„Aki nem bírja be az oroszlán barlangjába,
az nem szerezhet oroszlánkölyköt” (japán
közmondás)

Egyre többet beszélünk a fiatalok digitális világáról, az internet adta lehetőségek és kockázatok jelenlétéről a virtuális világban. Jelen tanulmányban a romániai fiatalok ártalmas tartalmaknak nevezett információkkal való találkozásukat vizsgáljuk, valamint azt, hogy a 9-16 éves fiataljaink hogyan élik meg ezeket az élményeket. Befolyásolja őket? Ha igen, mi tesznek? Hogyan küzdenek meg a negatív élményekkel? Milyen tényezők befolyásolják az online negatív tapasztalatok feldolgozását? Mennyire reziliensek a fiataljaink? Tanulmányunk az EU Kids Online (www.eukidsonline.com) 25 országban zajlott nemzetközi kutatás romániai adatainak feldolgozásán alapszik és a romániai fiatalok tapasztalatait mutatja be a virtuális világban tapasztalt kockázatokról és sérülésekről. Az eredmények, a többi európai ország általános tapasztalatához hasonlóan azt támasztják alá, hogy az online kockázatokkal való találkozás nem minden esetben károsítja a fiatalok fejlődését. Ugyanakkor az európai összehasonlító adatok tükrében a romániai fiatalok közül kevesebben nyilváníthatóak ellenállóknak (a 11-16 éves kategóriában nálunk 65 % tekinthető reziliensnek, míg az európai átlag 76%, a 9-10 éves gyerekek körében, nálunk 54 %, miközben az európai átlag 61 százaléké).

1. ONLINE KIHÍVÁSOK, MEGKÜZDÉS ÉS RUGALMAS ELLENÁLLÁS

Az internet lehetőségekkel és kockázatokkal teli információs-társas tér, ahol a fiatalok sokféle tudnivalóval és társas helyzettel találkoznak. Az internethasználat a fiatalok egyik kedvenc időtöltése, és egyben a tájékozódás és kapcsolatépítés fontos eszköze. Az internet használata egyre inkább elterjed az oktatásban és a társadalmi élet különféle területein is, így az internet-használati kompetencia nyilvánvaló előnyt jelent birtokosának. A digitális világ káprázatos és folyamatos fejlődésével, lehetőségeivel

lenyűgözi a fiatalokat, de egyben teret ad a normasértő magatartásnak is, és veszélyt a sérülékenyekre nézve.

Az internetet használó és különböző online tevékenységeket folytató fiatalok naponta ki vannak téve az online kockázatoknak (Livingstone 2010), vagyis olyan tapasztalatoknak, amelyek megélése, megértése és kezelése számukra nehézséget jelenthet. A leggyakrabban előforduló online kockázatok között említjük a káros tartalmakkal való találkozást, a destruktív online kapcsolatokat és manipulációt, valamint a zaklatást és illegális tartalomelsajátítást (Haddon–Livingstone2012: 6). Amennyiben a fiatal felhasználók az online kockázatokkal nem tudnak megküzdeni, akkor a kockázatok ártalommmá válnak, az elszenvedett sérülések pedig az élethelyzetekhez és a társakhoz való kedvező alkalmazkodásukat hátrányosan befolyásolják a későbbiekben. A fiatalok nem egyformán viszonyulnak a kockázatokhoz, a sebezhetőségük különböző mértékű, így az online stresszhelyzet leküzdésének vagy a hozzá való alkalmazkodásnak sikere is eltérő szintű lehet (Vandoninck et alii 2012: 203).

Az online kockázatok jelenléte nem vezet szükségszerűen ártalomhoz (Vandoninck et alii 2012, 204; d’Haenens et alii 2012), hiszen a gyakori, mérsékelt erősségű és jól kezelt kockázatok épp a fiatalok rugalmas ellenállását segítik elő (Boyden–Mann 2005, Ságvári–Galács 2012: 310). Az utóbbi évek kutatásainak fontos kérdése a reziliencia kialakulásának megértése és a megküzdési stratégiák feltérképezése az online tapasztalatok terén. Megküzdésnek azokat a tudatos viselkedésbeli és kognitív erőfeszítéseket nevezzük, amelyek segítségével az egyén képes megbirkózni a kockázatos helyzetekkel (Masten–Gewirtz 2006; Rózsa et alii 2008: 218; d’Haenens et alii 2012). A reziliencia a nehéz helyzetekhez való pozitív alkalmazkodást jelenti (Wright et alii 2013: 16). Ha az offline helyzetekre érvényes meghatározásokat online környezetre is érvényesnek tekintjük, akkor az online stresszhelyzetekkel való megküzdés és reziliencia azt jelenti, hogy a fiatalok az internetes negatív hatásokra pozitív választ képesek adni, és az online környezetben felmerülő problémákat sikeresen meg tudják megoldani, ezáltal is biztosítva jólétüket és normális fejlődésüket.

A fiatalok megküzdési képességére és rezilienciájára vonatkozó ismeretek főként az offline stresszhelyzetekre adott válaszok vizsgálatából származnak. Kevés olyan tanulmány készült, amely a fiataloknak az online környezetben alkalmazott megküzdési mintáira összpontosítana. Éppen ez indokolja az *EU Kids Online* (EUKO) nemzetközi kutatási projekt (www.eukidsonline.com) szükségességét, hiszen a keretében olyan országokon átnyúló adatgyűjtés történt, amely kiindulópontul

szolgálhat a fiatalok megküzdési stratégiáinak és ezeket befolyásoló tényezőknek a feltérképezésére online környezetben. A megküzdés és reziliencia terén az EUKO projekt kutatói az offline megküzdést magyarázó ismeretekből indultak ki, és ezek érvényességét ellenőrzik online kockázati helyzetekben.

A megküzdés sikerét több tényező befolyásolja. A fiatalok megküzdési erőfeszítéseit kedvezően befolyásoló védelmi tényezők működhetnek egyéni, családi, közösségi/intézményi vagy társadalmi/kulturális szinten (Wright et alii 2013, 21; Ságvári–Galács 2012, 310).

Egyéni szinten a megküzdés sikerére kedvezően hatnak olyan pszichológiai jellemzők, mint az alkalmazkodó és társas temperamentum, a jó kognitív kompetenciák és problémamegoldó képesség, a hatékony érzelemkezelési stratégiák, a pozitív énkép és az önbizalom, a pozitív világgép és optimizmus, a társadalom által értékelt tulajdonságokkal való rendelkezés stb.

A társas környezet támogató magatartása szintén pozitívan hat a sikeres megküzdésre (Boyden–Mann 2005). A kiegyensúlyozott, biztonságot és támogatást nyújtó családi környezet, a harmonikus szülői kapcsolatok, a jó testvérkapcsolat, a szülők érdeklődése a gyermekek iránt, a szülők kedvező társadalmi-kulturális helyzete, a szülők pozitív világgépe előnyösen hat a gyermekek megküzdésének sikerére stresszes helyzetek esetén (Wright et alii 2013: 21). A kortárs csoportokkal való jó viszony, a kiegyensúlyozott barátságok és az elfogadottság érzése, a deviáns fiatal bandák elkerülése, szintén kedvezően hat a rugalmasság növelésére (Fergusson–Horwood 2003: 148).

Még hiányosak a tudományos ismeretek, azonban az eddigi eredmények egyértelműen arra utalnak, hogy a makroszintű társadalmi és kulturális körülmények szintén hatással vannak a fiatalok megküzdésének sikerére. A társadalom intézményrendszerének jellege, a gyermekkel kapcsolatos kormányzati politikák, a gyermekek oktatásában és nevelésében érvényesülő értékek, a kulturális és vallási gyakorlatok, a hagyományok és kollektív meggyőződések kedvezően vagy éppen kedvezőtlenül befolyásolhatják a negatív élmények feldolgozását. (Wright et alii 2013: 21)

A korábbi nemzetközi és helyi (Tőkés 2010) kutatási eredményekből tudjuk, hogy a sokszor spekulatíván *netgeneráció*nak szólított fiatalok internet-használati szokásai és digitális kultúrája korántsem egységes, hanem jelentős digitális egyenlőtlenségek jellemzik őket (Haddon–Livingstone 2012: 1). A közhiedelemmel ellentétben, a digitálisan kompetensebb fiatalok nem kerülnek el az online kockázatokat, sőt sokkal

gyakrabban kerülnek potenciális veszélyhelyzetbe, mégis ezeket a szituációkat jobban kezelik, mivel rendelkeznek az online problémamegoldást elősegítő képességekkel (Lobe et alii 2011). A romániai fiatalok azok közé az európai fiatalok közé tartoznak, akik nagyon sok időt töltenek a virtuális térben (átlagban több mint napi 2 órát), viszont még kezdő felhasználók és digitális kompetenciaszintjük alacsony, így jobban ki vannak téve az online kockázatoknak. Románia a „magas használati aránnyal és magas kockázati szinttel” rendelkező országok közé tartozik, azzal a megjegyzéssel, hogy talán helyénvalóbb országunkat az „új felhasználókkal és új kockázatokkal” leírható országok kategóriájába sorolni (a többi kelet-európai országgal együtt), hiszen ebben a térségben a fiatalok még viszonylag szerény tapasztalatokkal rendelkeznek az online térben (Lobe et alii 2011, Livingstone–Haddon 2012).

A kutatások igazolják, hogy az offline kockázatos viselkedés előrejelzi a fiatal hasonló magatartását az online térben (d’Haenens et alii 2012, Livingstone–Görzig 2012: 155). Ezért célszerű az offline kockázatos viselkedést magyarázó tényezők hatását az online magatartásra is vizsgálni (Ságvári–Galács 2012: 312).

Kiindulva az offline megküzdések hagyományos tipológiájából, az EUKO kutatói a fiataloknak az online stresszhelyzetek leküzdésére adott válaszait három típusba sorolták (Vandoninck et alii 2012). Megkülönböztetik a fatalisztikus, a kommunikatív és a proaktív megküzdést. Valójában két aktív és egy passzív megküzdési módról van szó, hiszen csak a fatalisztikus viszonyulás jelenti a probléma kikerülését.

A fatalisztikus megküzdés az érzelmi válaszok kategóriájába tartozik, és arra utal, hogy a gyerek tehetetlen az őt ért negatív élmény hatásával szemben, és semmilyen módon nem próbálkozik a probléma megoldásával. Abban reménykedik, hogy a probléma magától megoldódik, mellőzi a problémát, és egy darabig kerüli az internetezést. Ebben az esetben a fiatal nem küzd meg az őt ért problémával, hanem inkább lemond azokról a kedvező lehetőségekről is, amelyeket az internet kínál. Ugyanakkor a probléma bármikor újra előkerülhet, és a fiatal ugyanolyan tehetetlen marad vele szemben (d’Haenens et alii 2012). A kutatók szerint ez a megküzdési mód a fiatalabb, társadalmilag hátrányosabb helyzetű gyerekekre érvényes, alacsony önbizalommal, esetenként pszichológiai problémákkal, és kevés online tapasztalattal.

A kommunikatív megküzdés már a probléma megoldását célozza, azonban a fiatal külső segítség keresésére összpontosít, a stresszhelyzetből a kiutat a társas támogatás keresésében véli felfedezni, és a probléma megszüntetését kívülről várja. Mégis, ezt a megküzdési formát is a rugalmas ellenállás jelének tekintjük, hiszen a fiatal

a megoldás felé tekint. A fiatalok körében a leelterjedtebb módja ez a megküzdésnek (d'Haenens et alii 2012), legtöbbjük az egykoriakkal, sokan pedig a szülőkkel beszélnek meg a felmerült problémáikat. Nagyon kevés gyerek keres támogatást a tanárainál vagy segítő szakembereknél. Gyakrabban alkalmazzák ezt a megküzdési formát a kevesebb számú online tevékenységet végző fiatalok, a lányok és fiatalabb gyerekek, a társadalmilag alacsonyabb státusú gyerekek. A pszichológiai problémákkal vagy alacsony önértékeléssel rendelkező fiatalok inkább nem beszélnek az őket ért negatív hatásokról.

A proaktív megküzdés céltudatosan a probléma megoldását követi, és a legkedvezőbb alkalmazkodási minta a negatív online tapasztalatokhoz. Az online kockázatra adott proaktív válasz egyben növeli a fiatal rugalmasságát és ellenállását a stresszes online helyzetekkel szemben. Az önálló problémamegoldás főleg a magas önértékelésű fiatalokra jellemző, ami arra utal, hogy az önbizalom kulcstényező a reziliencia kialakulásában. A proaktív magatartás jellemzőbb azok körében, akik többféle online tevékenységet folytatnak, vagy akik oly mértékben érzékenyek a negatív tapasztalatokra, hogy ez cselekvésre készíti őket.

Az offline megküzdést befolyásoló tényezők közül az EUKO kutatói a fiatalok egyéni és társas jellemzőit, valamint az országok digitális kultúráját emelték ki az elemzésben, és ellenőrizték ezeknek a tényezőknek a hatását a fiatalok megküzdésére.

2. MÓDSZERTAN

Jelen tanulmányban a 9-16 éves romániai fiatalok megküzdési magatartását és rezilienciáját vizsgáljuk online stresszhelyzetekben. Követjük, hogy a romániai fiatalok milyen típusú online kockázatoknak vannak kitéve, ezek milyen mértékben hatnak rájuk, hogyan kezelik a fenyegető helyzeteket és milyen tényezők befolyásolják az online negatív tapasztalatok feldolgozását. Az online kockázatok közül négyre térünk ki részletesen: a szexuális jellegű képekkel való szembesülésre (sexism), az online zaklatásra (bullying), a szexuális vonatkozású üzenetváltásra (sexting), és a személyes találkozásra az online megismert személyekkel.

A romániai fiatalok online veszélyekkel szembeni megküzdésének sikerét befolyásoló tényezők közül a gyerekek egyéni tulajdonságainak és a társadalmi környezet jellemzőinek szerepét elemezzük. A gyerekek egyéni tulajdonságai közül a demográfiai jellemzőket (életkort és nem), az egészségi állapotot, a pszichológiai problémákat, az internethasználat szintjét és a digitális kompetenciákat vesszük

figyelembe. A társadalmi tényezők közül a szülők gazdasági-társadalmi helyzetének, a szülők iskolai végzettségének, a szülők foglalkozásának és a lakhely típusának befolyását követjük. Nem vizsgáljuk a társadalmi szintű kulturális jellemzők szerepét a fiatalok megküzdésében.

3. EREDMÉNYEK

Az eredményeket az egyes online kockázatok szerint ismertetjük.

3.1 PORNOGRÁFLA / SEXISM

Az internet káros hatásai között említjük, hogy a fiatalok olyan tartalmakkal találkoznak, amelyeket értelmi vagy érzelmi fejlődésük adott szintje miatt nem tudnak megfelelően kezelni. Ilyen tartalmak a pornográf jellegű képek is, amelyek meztelen embereket, nemi szerveket vagy szexuális aktust ábrázolnak.

A 9-16 éves romániai gyerekek 25 százaléka látott már valahol szexuális tartalmú képeket, azonban csak 6 százalékuk mondta, hogy napi vagy heti gyakorisággal kerülnek kapcsolatba ilyen tartalommal.

Pornográfiát a gyerekek főleg tévében és filmekben látnak (45,9 százalék), kevesebben magazinokban (21,1 százalék). Az internet szinte korlátlan lehetőséget teremt az ilyen jellegű tartalmak közvetítésére. A gyerekek 16,4 százaléka válaszolta, hogy a világhálón találkozott már szexuális tartalmú képekkel. Pornográf képekkel a gyerekek a leggyakrabban úgy kerülnek kapcsolatba az interneten, hogy ezek automatikusan felugró ablakokban (59,9 százalék) jelennek meg. Mivel olyan tartalomról van szó, amelyet a gyerekek nem keresnek, ezért meglepetésként éri őket. A gyerekek és fiatalok főleg meztelen személyeket ábrázoló képeket látnak (63,7 százalék), kevesebben szembesülnek szexuális aktust (29,6 százalék) vagy erőszakos szexuális cselekvést (10,8 százalék) ábrázoló képekkel.

A gyerekeknek a fele, akik ilyen tartalmú képeket láttak, azt állították, hogy a látvány zavarta őket, akiket pedig zavart a tapasztalat, azoknak kétötöde (42,4 százalék) meglehetősen vagy nagyon zavarónak találta a tapasztalatot. A gyerekek viszonylag hamar elfelejtették a látványt, inkább pillanatnyilag botránkoztak meg tőle.

Pornográf képekkel találkozva, a romániai gyerekek 26,4 százaléka a fatalista megküzdést választja, azaz reméli, hogy a veszély magától elmúlik. 22,6 százalékuk proaktív, és igyekszik a problémát önállóan megoldani. A legtöbb gyerek pornográf

képekkel találkozva társas támogatást keres (51,3 százalék), vagyis beszél valakivel, akiben megbízik, leggyakrabban barátokkal (56,9 százalék) vagy szülőkkel (53,9 százalék). Nagyon kevés gyerek fordul gondjaival a tanáraihoz vagy a segítő szakemberekhez.

Pornográf képekkel való szembesülés esetén a romániai gyerekek leggyakrabban egy darabig abbahagyják az internetezést (29,3 százalék), vagy letörlik a zavaró üzenetet (21 százalék), nagyon kevesen végeznek biztonsági beállításokat (8,8 százalék), vagy tiltják le a betolakodót (15,6 százalék). A gyerekek az alkalmazott stratégiáikat hatékony megoldásoknak látják, így nem vetődik fel jobb megoldások keresése.

Az életkor és a nem jelentősen befolyásolja, hogy a fiatalok szembesülnek-e nemkívánatos pornográf képekkel. A nagyobbak és a fiúk gyakrabban számolnak be arról, hogy láttak szexuális tartamú képeket, és az is megfigyelhető, hogy azok, akik online csatornán át pornográf képekkel kapcsolatba kerülnek, azok offline csatornákon is gyűjtenek hasonló élményeket. A nagyobb fiúk gyakrabban jelzik azt, hogy ők magazinokban vagy tévében is láttak szexuális vonatkozású képeket.

A látott szexuális tartalmak inkább a lányokat és a fiatalabb gyerekeket zavarják ($r: 0,217$; $p < 0,05$), és ők beszélnek is róla, elsősorban a szülőkkel ($r: 0,338$; $p < 0,05$). A nagyobb gyerekek inkább a barátokkal osztják meg negatív tapasztalataikat ($r: 0,427$; $p < 0,05$), vagy proaktív megküzdési stratégiákat is használnak, és letiltják a betolakodót.

A vidéki és városi gyerekek között nincs lényeges különbség a megküzdés jellege tekintetében, azonban a vidéki gyerekek főleg a testvéreikkel beszélnek meg online élményeiket ($r: 0,434$; $p < 0,01$).

Az interneten való hosszas jelenlét és a sokféle online tevékenység maga után vonja a pornográf képekkel való gyakoribb találkozást. A sokféle internetes tevékenységet folytató gyerekek pornográf képekkel találkozva főleg társas támogatást keresnek, vagyis megosztják negatív élményeiket testvérükkel ($r: 0,382$; $p < 0,05$) vagy barátaikkal ($r: 0,414$; $p < 0,05$). A ritkán internetezők pornográf képekkel szembesülve egy darabig egyáltalán nem interneteznek.

Az önbizalomhiánnyal küzdő gyerekek, akik nem találják fel magukat új helyzetekben, ha szexuális tartalommal találkoznak, a fatalista megküzdési módot választják ($r: 0,341$; $p < 0,01$), vagyis nem tesznek semmit, hogy a probléma okát megszüntessék, hanem inkább egy darabig kerülnek az internetezést, és várják, hogy a veszély magától elmúljon ($r: 0,290$; $p < 0,05$).

Az érzelmi, magatartási problémákkal küzdő, a feltűnést kereső gyermekeket hosszabb ideig zavarja, ha pornográf képekkel találkoznak. A megküzdés során társas támogatást kérnek, és főleg a szüleik segítségére számítanak. Legtöbb esetben azonban a fatalista megküzdést választják, és úgy vélik, hogy a proaktív megküzdési stratégiák nem segítenek. A kortársakkal nehezen egyező, magányos gyerekek több időt töltenek a közösségi oldalakon és az online játékokon, és itt találkoznak szexuális tartalmú képekkel. Ők azonban elég hátrányos helyzetben vannak, hiszen nem is beszélnek meg senkivel negatív tapasztalataikat, és nem is viszonyulnak proaktívan.

A pornográf tartalmakkal való szembesülés esetén a gyerekek megküzdési módja és a tágabb társadalmi környezet jellemzői között nem sikerült közvetlen összefüggést kimutatni, mint pl. a szülők szocio-kulturális helyzete, iskolai végzettsége és foglalkozása.

3.2 ONLINE ZAKLATÁS / BULLYING

Az internet veszélyei között említhető az online zaklatás, amely több dolgot is magába foglal. A leggyakoribb formája az internet használatának ideje alatt kapott bántó, gonoszkodó üzenet, de ide tartozik az áldozat fenyegetése, rosszindulatú hírek terjesztése, vagy valakinek a szándékos kizárása különböző online csoportokból.

A romániai gyerekek 38,7 százaléka mondta, hogy az elmúlt év során bármilyen módon zaklatás érte. A zaklatottaknak 5 százalékát napi rendszerességgel zavarják. A zaklatás leggyakrabban személyesen (61 százalék) vagy interneten (34,6 százalék) történik, ritkábban mobiltelefonon (16 százalék). Az interneten a zaklatás leggyakoribb módja az azonnali üzenetküldők révén továbbított bántó vagy fenyegető üzenetek (62 százalék).

Az online zaklatást elszenvedők 43,6 százalékát nagyon vagy eléggé zavarta a zaklatás, viszont kevesen említették, hogy hosszú ideig nyugtalankodtak volna (12 százalék).

Online zaklatás esetén legtöbben az aktív megküzdési stratégiákat részesítették előnyben (33,3 százalék törölte az üzenetet és 29,9 százalék blokkolta a zavarót), viszont voltak olyanok is, akik egy darabig kerülték az internetezést (18,3 százalék). Az online zaklatást elszenvedő gyerekek 73,5 százaléka beszélt valakinek a történeteikről. Leggyakrabban a barátokkal (63,4 százalék) és a szülőkkel (49,2 százalék) osztják meg ilyen irányú tapasztalataikat. A lányok felnőttekkel ($r: 0,228; p < 0,05$) és testvéreikkel ($r: 0,265; p < 0,05$) beszélnek meg az esetet. A nagyobbak barátaikkal beszélgetnek ($r: 0,272;$

$p < 0.05$), a kisebbek viszont egy darabig kerülnek az internetezés. A legtöbben azt is felismerték, hogy a probléma leküzdésében leginkább az aktív viszonyulás segít.

A romániai gyerekek 9,7 százaléka beismerte, hogy ők maguk is szoktak másokat zaklatni, akár napi rendszerességgel (a zaklatók 8,1 százaléka). Leggyakrabban a zaklatás személyes (57 százalék) vagy internetes (41,5 százalék) módozatát választják.

A nagyobb gyerekeket inkább zavarja a zaklatás ($r: 0,189$; $p < 0.05$), legyen szó személyes vagy online zaklatásról (d'Haenens et alii 2012). Azonban az is megfigyelhető, hogy a nagyobb gyerekek maguk is gyakrabban válnak zaklatókká ($r: 0,136$; $p < 0.01$). Az online zaklatás legelterjedtebb fajtája az azonnali üzenetként küldött inzultáló tartalom, a kisebb gyerekek esetében pedig gyakori a játékdalokon történő ostromlás ($r: 0,312$; $p < 0.01$).

Az online zaklatással való megküzdést a gyerek egészségi és mentális állapota is befolyásolja (d'Haenens et alii 2012). A mentális nehézségekkel küzdő gyerekek esetében gyakoribb, hogy a közösségi oldalakon ($r: 0,396$; $p < 0.01$) és e-mailen ($r: 0,264$; $p < 0.05$) történő online zaklatásról számoltak be. Közöttük gyakrabban fordult elő az is, hogy bosszút akartak állni a bántalmazón ($0,256$; $p < 0.05$). A viselkedési nehézséggel küzdők főleg a közösségi oldalakon kaptak bántó üzenetet ($r: 0,322$; $p < 0.01$), míg a fizikai betegségekben szenvedők játékdalokon részesültek zaklatásban a ($r: 0,270$; $p < 0.01$).

A különböző pszichológiai problémákkal (önbizalomhiány, érzelmi éretlenség, viselkedészavar, beilleszkedési zavar, függőség, szenzációkeresés) küzdők nagyobb valószínűséggel áldozatai a zaklatásnak. Az önbizalomban hiányosak, az érzelmi problémákkal küzdők és a szenzációhajhászok gyakrabban számolnak be zaklatási tapasztalatokról, akár közösségi oldalakon akár e-mailen keresztül.

Zaklatással szembesülve a szenzációkeresők abban reménykednek, hogy a veszély majd magától elmúlik ($r: 0,253$; $p < 0.01$), míg a magatartászavarokkal küzdők megtorlást szerveznek ($r: 0,256$; $p < 0.01$). Az érzelmi problémákkal és a beilleszkedési zavarokkal küzdők inkább a fatalista megküzdést választják ($r: 0,286$; $p < 0.01$), és egy darabig nem használják az internetet ($r: 0,192$; $p < 0.05$).

A pszichológiai problémákkal küzdők nagyobb eséllyel válnak zaklatókká, főleg a magatartászavarokkal küzdők ($r: 0,257$; $p < 0.01$) és a szenzációkeresők ($r: 0,253$; $p < 0.01$).

A magasabb digitális műveltséggel rendelkező és számosabb online tevékenységet folytató gyerekek jobban ki vannak téve az online zaklatásnak ($r: 0,114$; $p < 0.05$, $r: 0,222$; $p < 0.05$). A digitális műveltség azonban csökkent a gyerek

tehetetlenségét, és aktív megküzdésre ösztönzi őket. Az ilyen gyerekek igyekeznek a problémát megoldani ($r: 0,245; p < 0.01$), és szükség esetén tanácsot kérnek a barátaiktól és a felnőttektől ($r: 0,297; p < 0.01$).

Az előnyös társadalmi helyzetűek könnyebben lelnek társas támogatása, hiszen nagyobb a valószínűsége, hogy a szűk környezetükben vannak olyan személyek, akik tanácsot tudnak adni. A változatos online tevékenységpaletta ($r: 0,150; p < 0.01$) és a magas szintű digitális írástudás ($r: 0,148; p < 0.01$) rossz irányba is kamatoztatható, és nagyobb az esély arra is, hogy a digitálisan tapasztaltabb gyerekekből zaklatók lesznek.

3.3 SZEXUÁLIS TARTALMÚ ÜZENETEK

Az elmúlt évben tíz romániai gyerekből öt kapott szexuális tartalmú üzenetet interneten, és 7,8 százalékuk naponta részesült ilyen üzenetekben.

A szexuális tartalmú üzenetek két formában érnek a gyerekekhez: személy szerint nekik küldik az ilyen jellegű üzeneteket (46,1 százalék) vagy olyan nyilvános felületeken olvassák ezeket, ahol éppen különböző online tevékenységeket végeznek (45,2 százalék). Ritka az olyan eset, hogy valaki a gyerekektől szexuális tartalmú fényképeket kérjen, vagy szexuális témákról velük beszélgetést kezdeményezzen.

A romániai gyerekek 3,2 százaléka maga is küldött már szexuális tartalmú üzenetet, viszont kevesen vannak, akik ezt napi rendszerességgel teszik. Azoknak a gyerekeknek a 85 százaléka, akik szexuális tartalmú üzenetet kapnak, maguk is küldenek ilyen jellegű üzeneteket másoknak.

A romániai gyerekek szexuális tartalmú üzenetet leggyakrabban azonnali üzenet formájában kapnak (34,9 százalék), de érkeznek ilyen tartalmak felugró ablakokban (24,4 százalék) vagy elektronikus levél formájában (19 százalék) is.

A romániai gyerekek 42,5 százalékát zavarta a kapott szexuális üzenet, és az érintettek majdnem felét az ilyen tartalmak nagyon vagy eléggé felkavarták. A lányok gyakrabban számolnak be arról, hogy a nekik küldött szexuális üzenetek zavarják őket. Megnyugtató azonban, hogy az élmény után a gyerekek kevés ideig voltak zavarban. Az érintett gyerekek 35 százaléka abban bízott, hogy a gond magától elmúlik, 15,6 százalékuk törekedett a probléma megoldására. A gyerekek fele negatív tapasztalatát valakinek elmesélte, leggyakrabban barátokat avatnak be (61,3 százalék).

A fiatalabb gyerekek gyakrabban számoltak be arról, hogy szexuális üzenetekkel zaklatták őket ($r: 0,237; p < 0.01$), és hogy zavarták őket a kapott szexuális üzenetek ($r: 0,258; p < 0.01$). A kisebbekre szintén jellemzőbb, hogy társas támogatást kérnek, és

főleg a családtagokkal, szülőkkel és testvérekkel beszélnek meg a történeteket. A nagyobb gyerekek sokkal aktívabban viszonyulnak a helyzethez, igyekeznek a problémát megoldani, és inkább törlik az üzenetet. A fiatalabbak ($r: 0,396$; $p < 0,01$) és a lányok ($r: 0,289$; $p < 0,05$), miután szexuális üzenetet kapnak, gyakrabban döntenek úgy, hogy egy darabig nem interneteznek.

Az idősebb gyerekek nagyobb valószínűséggel küldenek is szexuális tartalmú üzeneteket ($r: 0,124$; $p < 0,01$), vagy másokkal szexuális téma tárgyalását kezdeményezik ($r: 0,448$; $p < 0,01$).

A nagyobb városok diákjai gyakrabban váltanak az interneten szexuális üzenetet ($r: 0,635$; $p < 0,01$), és az élményeiket barátaikkal megbeszélik ($r: 0,322$; $p < 0,05$). A megküzdésben inkább proaktívak, és szükség esetén megváltoztatják biztonsági beállításait.

A megküzdést befolyásoló tényezők között említjük az internethasználat és a digitális műveltség szintjét is. A hosszú ideje ($r: 0,179$; $p < 0,01$) és naponta ($r: 0,125$; $p < 0,01$) internetező gyerekek gyakrabban kapnak szexuális tartalmú üzeneteket, akárcsak a sokféle online tevékenységet végzők ($r: 0,269$; $p < 0,01$) vagy akik magas szintű digitális műveltséggel rendelkeznek ($r: 0,200$; $p < 0,01$). A haladó internetezők negatív élményeiket társaikkal ($r: 0,420$; $p < 0,05$) vagy olyan felnőttekkel osztják meg, akik segíthetnek, és akikben megbíznak ($r: 0,479$; $p < 0,05$). A számos kompetenciával rendelkező és az internetet intenzíven használó gyerekek azonban nagyobb valószínűséggel válnak zaklatókká is ($r: 0,146$; $p < 0,01$).

Mivel az internet olyan környezet, ahová a személyiség kiterjesztheti önmagát, az offline személyiség problémái online térben is megjelennek. Megfigyelhető, hogy az egészséges pszichével rendelkező gyerekek bíznak abban, hogy ha váratlanul szexuális üzenettel szembesülnek, helyt tudnak állni, és proaktív megküzdési módokat részesítenek előnyben.

A pszichológiai problémákkal rendelkező fiatalok közül a magatartászavarosak ($r: 0,177$; $p < 0,01$) és a szenzációhajhászok ($r: 0,286$; $p < 0,01$) gyakrabban kapnak szexuális üzeneteket. A pszichológiai problémákkal küzdő gyerekeket az interneten kapott szexuális üzenetek hosszabb ideig zavarták, és körükben szintén nagyobb arányban találkozunk a fatalista megküzdési stratégia alkalmazásával (d'Haenens et alii 2012). A pszichológiai problémákkal küzdő gyerekekre kevésbé jellemző a társas támogatás kérése is.

A magasabb iskolai végzettségű szülőktől származó gyerekek gyakrabban kapnak szexuális tartalmú üzeneteket ($r: 0,272$; $p < 0,01$). Mégis, az alacsonyabb

társadalmi és kulturális miliőből jövő gyerekek ritkábban szembesülnek ilyen jellegű tartalmakkal, mégis nehezebben küzdenek meg, jobban és hosszabb ideig zavarja őket a tapasztalat ($r: 0,234$; $p < 0.01$). Az iskolázottabb szülők gyerekei negatív tapasztalat esetén inkább felveszik a harcot a kedvezőtlen helyzettel, és proaktív megküzdési stratégiákat vetnek be ($r: 0,498$; $p < 0.01$), míg a társadalmilag hátrányos helyzetű, iskolázatlanabb szülők gyerekei inkább feladják az internetezést egy darabig ($r: 0,378$; $p < 0.01$).

3.4 SZEMÉLYES TALÁLKOZÁS AZ ONLINE MEGISMERTEKKEL

Az internetezés sokat tárgyalt veszélye, hogy a gyerekeket az idegenek elcsábíthatják, és kihasználhatják. Tízből három romániai gyerek ismerkedett már idegenekkel az interneten. Tíz olyan gyerek közül, akik interneten ismerkednek, négyen személyes találkozóra is elmentek. A gyerekek 46 százaléka olyan személyekkel találkozott, akik valamely személyes ismerősüknek volt az ismerőse, de 46 százalékuk olyan személyekkel is elment találkozni, akiket kizárólag az internetről ismert.

A gyerekek leggyakrabban azonnali üzenetküldő programok révén ismerkednek meg idegenekkel (75,2 százalék), de az intenzíven internetezőik közül sokan a közösségi oldalakon is ismerkednek idegenekkel (18,5 százalék).

Az interneten megismert személyekkel találkozó gyerekek 24 százaléka úgy vélekedett, hogy az idegenekkel való személyes találkozásuk rosszul alakult, és zavaró élményt eredményezett. A gyerekek főképp kortárs fiatalokkal mentek találkozni, és a fiúk említik gyakrabban, hogy interneten megismert idegenekkel találkoztak. A gyerekek általában nem szóltak senkinek a találkozókról, és az sem jellemző, hogy a találkozóra a fiatalok valakit magukkal hívnának, vagy ha mégis megteszik, a kísérők szintén velük egykorú fiatalok. Kellemetlen élmények esetén minden második fiatal a családtagoknak és barátoknak mesélte el tapasztalatait. A megküzdési stratégiák között a gyerekek az idegenekkel folytatott beszélgetések letörlését, a zavaró személyeknek a kontaktlistáról való letiltását említették.

A nagyobb gyerekek között gyakoribb, hogy idegenekkel találkoznak ($r: 0,248$; $p < 0.05$), főleg olyan személyekkel, akik az ők ismerőseinek ismerősei ($r: 0,190$; $p < 0.05$). Szintén a nagyobb gyerekekre jellemző, hogy teljesen idegenekkel is elmennek találkozni ($r: 0,334$; $p < 0.01$). A megküzdés módja is életkoronként más. A kisebb gyerekek kedvezőtlen tapasztalatok esetén legtöbbször abbahagyják az internetezést egy darabig ($r: 0,550$; $p < 0.01$).

A nagyobb városokban élő gyerekek gyakrabban említik, hogy találkoztak olyan fiatalokkal, akiket az interneten ismertek meg, és hogy a találkozás zavaró volt ($r: 0,286$; $p < 0,01$). Ilyenkor a nagyvárosi gyerekek leggyakrabban megváltoztatják a személyi és biztonsági beállításait ($r: 0,438$; $p < 0,05$).

Összefüggés van az idegenekkel való találkozás és az internetezés régisége és időtartama ($r: 0,136$; $p < 0,05$), a digitális kompetenciák ($r: 0,149$; $p < 0,05$) és végzett tevékenységek száma ($r: 0,131$; $p < 0,05$) között. Az idegenekkel való kapcsolat és ismerkedés főleg a kezdő internetezőket ($r: 0,331$; $p < 0,01$), az internetet ritkábban használókat ($r: 0,275$; $p < 0,01$) és a kevés online tevékenységet végzőket ($r: 0,312$; $p < 0,01$) zavarja. A tapasztalt netezők negatív tapasztalat esetén társas támogatást keresnek, és megbeszélik az esetet a felnőttekkel ($r: 0,849$; $p < 0,01$) vagy megváltoztatják a biztonsági beállításokat ($r: 0,455$; $p < 0,05$), illetve letiltják a tolakodót ($r: 0,601$; $p < 0,01$). A tapasztalatlan netezők – rossz élmények esetén – inkább abbahagyják az internetezést ($r: 0,690$; $p < 0,01$).

A magatartászavarokkal küzdő fiatalok ($r: 0,183$; $p < 0,01$), illetve a szenzációkereső fiatalok ($r: 0,184$; $p < 0,01$) gyakrabban mennek találkozni olyan idegenekkel, akiket interneten ismertek meg. Az interneten az anonimitás fedezetében sok lehetőség van az ismerkedésre, miközben a fiatal nem tárja fel gyengeségeit. Az egészségi problémákkal küzdők vagy kortársakkal nehezen egyezők ($r: 0,293$; $p < 0,05$) gyakrabban ismerkednek e-mailen, az érzelmi zavarokkal küzdők pedig csettszobákban ($r: 0,266$; $p < 0,05$). Ha sor kerül a találkozásra, és a találkozás nem az elvártak szerint történik, a viselkedési ($r: 0,198$; $p < 0,05$) és érzelmi zavarokkal ($r: 0,395$; $p < 0,01$) küzdő gyerekeket jobban zavarja az esemény. Ha a fiatal bízik magában, ha nem szorong, és kortársai között megtalálta a helyét, akkor a proaktív magatartást részesíti előnyben az internetezés visszautasítása helyett.

A magasabb társadalmi státusszal és iskolai végzettséggel rendelkező szülők gyerekei negatív élményeiket megbeszélik szüleikkel ($r: 0,692$; $p < 0,05$), és inkább a proaktív megküzdést választják, így például gyakrabban letörlik az idegenektől jövő üzeneteket ($r: 0,518$; $p < 0,01$). A hátrányosabb társadalmi háttérű gyerekek élményeiket főleg barátaikkal osztják meg ($r: 0,831$; $p < 0,01$).

4. TÁRGYALÁS

Az eddigiekben bemutatottuk a romániai fiatalok negatív online tapasztalatszerzésének sajátosságait, a megküzdés formáit az egyes online kockázatok

esetén, és a különböző egyéni és társadalmi szintű tényezők összefüggését a kitétséggel, a kiváltott hatással és a választott megküzdési móddal.

Az európai összehasonlító adatok nem előnyösek a romániai fiatalokra nézve, ugyanis a 11-16 éves romániai fiatalok közül 65 százalék tekinthető rugalmasnak online kockázatok esetén, miközben az európai átlag 76 százalék. A kisebbeknél is hasonló irányú az összehasonlítás eredménye: a romániai 9-10 éves gyerekek 54 százaléka tekinthető reziliensnek, míg az európai átlag 61 százalék (d’Haenens et alii 2012).

Az eredmények alapján mégis egyértelmű, hogy a kockázat nem vezet egyértelműen ártalomhoz (d’Haenens et alii 2012), hiszen a romániai fiataloknak is csak kis része számolt be arról, hogy komoly gondjai voltak a negatív online tapasztalatok feldolgozásával. Sokan kerülnek kockázatos helyzetbe, de a gyerekek többsége megtanulja elkerülni a veszélyt (Livingstone–Haddon 2012: 7). Azok, akik képesek túltenni magukat a negatív online tapasztalatokon, ellenállónak tekinthetők (d’Haenens et alii 2012).

1. sz. tábla. A kockázattól az ártalomig (%)

Online kockázat típusa	Kockázati kitétség általában N=1039	Online kockázati kitétség N=1039	Nagyon/eléggé zavarta a tapasztalat (az érintettek közül)	Hosszú időn át zavarta a tapasztalat (az érintettek közül)
Pornografikus képek	25,1	16,4	53,6	7,5
Zaklatás	38,7	12,2	43,5	11,7
Szexuális üzenetek	-	13,9	58,5	4,5
Online megismert személyekkel való találkozás	-	11,4	20	0

A khi-négyzet elemzésekből (2. sz. táblázat) látható, hogy internethasználat közben a fiúk és a lányok egyformán ki vannak téve a negatív tapasztalatszerzésnek, azonban a lányokat jobban felkavarják a szexuális üzenetek vagy az online zaklatás. Az idősebb gyerekek többször kapnak szexuális tartalmú üzeneteket, azonban a fiatalabbakat fokozottabban felkavarják az ilyen tapasztalatok. Az adatok szerint a romániai gyerekek társadalmi helyzete direkt módon nem befolyásolja a negatív tapasztalatszerzést, azaz a jobb társadalmi helyzet nem nyújt nagyobb védettséget, vagy a szerényebb társadalmi miliő sem teszi sérülékenyebbé a fiatalokat. Mégis, az európai szintű adatok arra utalnak, hogy a magasabb iskolai végzettségű szülők inkább

biztosítják a háztartás internetellátását, és ők maguk is internethasználók. Így a gyermekeiknek is olyan feltételeket biztosítanak, amelyek elősegítik a digitális jártasság és reziliencia kialakulását, és szükség esetén segíteni is tudnak gyermekeiken (Hasebrink et alii 2011: 259, 265).

A pszichológiai problémák előrevetítik mind az online kockázatoknak való jelentősebb kitettséget, mind a negatív online tapasztalatok konkretizálódását. Ugyan a hatékony fiatalok jobban ki vannak téve az online kockázatoknak, vagyis gyakrabban találkoznak szexuális üzenetekkel és zaklatással, mégis a kevésbé hatékonyak számolnak be arról, hogy ez jelentősen zavarná őket. A pszichológiai problémákkal küzdők és a szenzációkereső romániai fiatalok gyakrabban érzik zavarónak, ha szexuális üzeneteket kapnak, vagy ha az interneten megismert idegennel a találkozót nem az elvártak szerint alakult.

A jelentős online részvétel növeli az online kockázatok esélyét, azonban a tapasztalt internetezők számára az ilyen élmények kevésbé zavarók. A romániai fiatalok esetében is, hasonlóan az európai fiatalokhoz, kimutatható (korrelációk alapján) a kockázatok migrációja, vagyis azok a gyerekek, akik bármelyik offline veszélyt megtapasztalják, az online veszélyekkel is nagyobb valószínűséggel szembesülnek (Hasebrink et alii 2011: 48; d’Haenens et alii 2012).

A fentiekből kiviláglik, hogy az idősebb, testileg-lelkileg egészséges, jó társadalmi háttérű gyerekek, akiknek a szülei is rendszeres internetfelhasználók, sokkal ellenállóbbak az online kockázatokkal szemben, és nagy az esélye, hogy az online veszélyeket sikeresen kezelni tudják (d’Haenens et alii 2012).

Az EUKO kutatói megerősítették a többszörös kockázatok hipotézisét is (korrelációk alapján), mely szerint, aki bármely online kockázattal szembesül, nagyobb valószínűséggel a többi online kockázattal is találkozik (Ságvári–Galác 2012: 313). Ez a romániai fiatalok esetében is igaz, akárcsak a sebezhetőség halmozódása (Hasebrink et alii 2011: 53), amely azt jelenti, hogy akiket zavarba hozott bármely negatív online tapasztalat, azokat nagyobb valószínűséggel szinte mindenik stresszes online esemény felzaklatta.

A keresztábrák elemzése arra mutat rá, hogy a romániai fiatalok körében – akárcsak az európai fiatalok esetében – a negatív online tapasztalatok esetén a megküzdési módok közül a kommunikatív stratégia dominál, amelyet a proaktív stratégiák követnek (Hasebrink et alii 2011: 56; d’Haenens et alii 2012). A fiatalok több megküzdési módot is használnak párhuzamosan, és a kockázat jellegének megfelelően különböző megoldásokat részesítenek előnyben (Ságvári–Galác 2012: 319; d’Haenens

et alii 2012). Megfigyelhető (korrelációk alapján) azonban, hogy akik a kommunikatív stratégiát alkalmazzák, azok kevésbé törekszenek a problémák önálló megoldására, akik pedig a proaktív stratégiákat részesítik előnyben, azok kevésbé beszélnek az őket ért rossz tapasztalatokról, és nem is hagyják abba az internetezést.

A megküzdésben (korrelációk alapján) felismerhető a megszokás is, vagyis, akik negatív online tapasztalatok esetén megoldásnak az internet elhagyását tartják, azok így fognak cselekedni akkor is, ha szexuális tartalmú képet vagy szexuális üzenetet kapnak az interneten. Aki a szexuális tartalmú képet letörli, az idegenektől jövő üzeneteket is letörli. Aki online zaklatáskor a biztonsági beállításait cseréli, az szintén ezzel a módszerrel küzd a bántó szexuális tartalmak kiszűrése érdekében. Ha valaki zaklató üzenet esetén a küldőt letiltja, akkor így tesz minden nemkívánatos tartalom vagy üzenet küldőjével. A romániai fiatalok válaszaiból – akárcsak az európai gyerekek esetében általában (d’Haenens et alii 2012) – az derül ki, hogy az általuk alkalmazott megküzdést megfelelőnek tartják, amely segíti őket, és ez igaz a fatalisztikus megküzdési stratégiák bevetése esetén is.

3. sz. tábla. Az egyes megküzdési módokat választó fiatalok aránya online kockázatok szerint (%)

Online kockázat típusa	Megküzdési stratégia típusa					
	<i>Fatalisztikus megküzdés</i>		<i>Kommunikatív megküzdés</i>		<i>Proaktív megküzdés</i>	
	<i>Kitettség</i>	<i>Zavarta a tapasztalat</i>	<i>Kitettség</i>	<i>Zavarta a tapasztalat</i>	<i>Kitettség</i>	<i>Zavarta a tapasztalat</i>
Pornografikus képek	20,6	55,3	20,6	52,6	19,3	44,7
Zaklatás	40,2	46,3	69,3	74,1	71,7	77,8
Szexuális üzenetek	22,8	73,3	17,9	58,1	23,4	60
Online megismert személyekkel való találkozás	30,8	20	40,7	100	38,5	100

Az online kockázatokkal megküzdő romániai fiatalok által alkalmazott megküzdési stratégiák használatában nem ismerhetünk fel egy nagyon tiszta mintát. Pornografikus képekkel való szembesülés, nem kívánt szexuális üzenetek váltása, vagy online megismert idegenekkel való rossz kimenetelű találkozás esetén a romániai

fiatalok mind az aktív (kommunikatív, proaktív) mind a passzív (fatalisztikus) alkalmazkodási formákat alkalmazzák. Kivételt az online zaklatás képez (lásd 3. sz. táblázat), amely esetében a fatalisztikus válaszok aránya nagyon magas. A rugalmas ellenállás kialakulásában fontos szerepe van az egyéni problémamegoldó képességnek és a társas támogatás keresésének (Fergusson–Horwood 2003), ezért a fatalista megküzdés magas aránya a romániai fiatalok esetében odafigyelésre int.

A khi-négyzet elemzések (4. sz. táblázat) alapján rálátást nyerünk arra, hogy az egyes megküzdési módokat a romániai fiatalok mely csoportjai részesítik előnyben.

A fatalista megküzdés esetén a fiatalok mellőzik a problémát, és nem törekednek az okok megszüntetésére. Ilyenkor a fiatal önként lemond számos online lehetőség kiaknázásáról, és rugalmassága sem alakul ki a negatív tapasztalatokkal szemben (Vandoninck et alii 2012: 209). A romániai fiatalok között a lányok, az alacsony hatékonyságú fiatalok és a magasabb társadalmi státussal rendelkezők hajlamosabbak passzívan viszonyulni a szexuális képekhez és üzenetekhez, és arra számítanak, hogy ezek elmaradnak, ha egy ideig nem interneteznek (Ságvári–Galács 2012: 313). A pszichológiai nehézségekkel küzdők és a szenzációkeresők sem tesznek sokat online zaklatás és szexuális üzenetek esetén, hanem várják, hogy a problémák maguktól megszűnjenek. Az alacsony szintű digitális kultúrával rendelkező fiatal felhasználó online zaklatás esetén szintén az időszakos internetkerülést látja megoldásnak.

A kommunikatív stratégia esetén a fiatalok társas támogatást keresnek, leggyakrabban barátaiknál és szüleiknél vagy testvéreiknél, ritkán tanáraiknál vagy segítő szakembereknél. A romániai fiatalok körében ehhez a megküzdési eljáráshoz különösen a kevés online tevékenységet végző internetezők folyamodnak, amikor szexuális képekkel szembesülnek.

A proaktív stratégiák alkalmazása növeli a rugalmasságot a negatív online tapasztalatokkal szemben, és nem feltétlenül függ össze a magas digitális kultúráltsággal. A romániai fiatalok között a sokféle online tevékenységet végzők és a szenzációkeresők – különböző motivációból – viszonyulnak inkább proaktívan a szexuális üzenetekhez és az online zaklatáshoz. Az alacsonyabb társadalmi státusú fiatalok a proaktív megküzdést a nagyon zavaró pornográfia esetén részesítik előnyben.

5. KONKLÚZIÓK

Az internet használata során a romániai fiatalok többféle online kockázatnak vannak kitéve, azonban a kockázatok nem szükségszerűen járnak ártalmas következményekkel, hiszen az egészséges fiatalokat legtöbb esetben a negatív tapasztalatok nem zaklatják fel, és ha igen, akkor is csak rövid ideig. Ez különösen elmondható a szexuális képekkel való találkozásról, de az interneten megismert személyekkel való találkozásokról is. A szexuális üzenetek és az online zaklatás esetén jellemző, hogy a negatív tapasztalatok hatásai hosszabb ideig eltartanak a sebezhetőbb csoportok tagjainál.

Ahhoz, hogy megértsük a romániai fiataloknak az online kockázatokra adott válaszait, mindenképp figyelniük érdemes a gyermekek egyéni jellemzőire és társas környezetére. Az idősebb gyerekek és a fiúk gyakrabban szembesülnek az online kockázatokkal, azonban főleg a fiatalabbak és a lányok számolnak be arról, hogy őket felzaklatták a negatív online tapasztalatok (d’Haenens et alii 2012). A rendszeres és tapasztalt netezők szintén jobban ki vannak téve az online kockázatoknak, azonban a negatív tapasztalatok kevésbé zavarják őket, és úgy védekeznek, hogy barátaikkal megbeszélnek a történeteket, vagy problémamegoldásra törekszenek a rendelkezésükre álló digitális készségeiket felhasználva. Az alkalmi és mérsékelt internetezők kockázati helyzetben főleg a fatalista megküzdést választják, amely tovább csökkenti esélyeiket a reziliencia kialakulásában.

Az önbizalomhiányos, szenzációkereső és pszichológiai problémákkal küzdő fiatalok sérülékeny csoportot alkotnak, hiszen jobban ki vannak téve a kockázatoknak, esetükben a negatív hatások jelentősebbek, és válaszul legtöbbször a fatalista megküzdést alkalmazzák. Az önbizalommal rendelkező és a digitális térben jártas gyerekek azonban a legnagyobb valószínűséggel a megoldást keresik, és így a rezilienciájukat fokozzák (d’Haenens et alii 2012).

Az elutasító (nem támogató) társas környezet megnöveli az esélyét az online kockázatok ártalommá alakulásának. A romániai fiatalok esetében is tapasztalható a Máté-effektus, vagyis akik az offline életben nehézségekkel küzdenek, azoknak a negatív online tapasztalatokkal való megküzdés is problémát okozhat (Vandoninck et alii 2012: 212). A társas környezet fontossága tetten érhető abban is, hogy a gyerekek bármely negatív online tapasztalat esetén leggyakrabban a kommunikatív megküzdést választják (d’Haenens et alii 2012). A társas segítségkérés csak azok esetében megoldás,

akiknek támogató szociális környezete van. A proaktív stratégiák főleg az online zaklatás és online megismert idegenekkel való találkozás esetén kerülnek előtérbe. A proaktív stratégiák két helyzetre nagyon jellemzőek: ha a gyerek magas önbizalommal és megfelelő digitális kompetenciákkal rendelkezik, így képes önállóan megoldani a felmerülő problémát, illetve akkor, ha a negatív tapasztalat nagyon felzaklatja. Azonban a zaklatottság önmagában nem vezet proaktív megoldásokhoz, hiszen az egyéni és társas szempontból is hátrányos helyzetű romániai gyerekek gyakran passzívak maradnak, és kerülnek egy darabig az internetezést.

6. AJÁNLÁSOK

Figyelembe véve, hogy – európai összehasonlításban – a romániai gyerekek hátrányos helyzetben vannak a megküzdés és rugalmas ellenállás, reziliencia kialakítása terén, ajánlatos lenne a szülőkhöz és a fiatalokhoz egyaránt tudatosítani az internet lehetőségeit és kockázatait, továbbá ismertetni velük a sikeres megküzdést elősegítő megoldásokat.

Ajánlatos lenne mind az iskolai mind az otthoni környezetben a gyerekeknek a proaktív megküzdési lehetőségeket megmutatni, azért hogy magánéleti és iskolai feladataik elvégzése során a felmerülő kockázatokat proaktív módon tudják kezelni. Természetesen, ehhez először arra van szükség, hogy az internet használatára és a digitális kompetenciák kialakítására a felnőttek körében (szülők és oktatók) is kiemelten odafigyeljünk, hiszen Romániában a felnőttek internethasználati aránya és digitális kompetenciaszintje sok esetben jóval a fiatalok aránya és szintje alatt marad.

A felnőttekben és a gyerekekben tudatosítani kell az internet veszélyeit, és – kommunikációs kampányok révén – kialakítani a pozitív attitűdöt a biztonságos internetezéssel szemben. Semmiképp nem támogatandó a gyerek internetezési szabadságának a megvonása, hiszen a kutatási eredmények a korlátozás kedvezőtlen eredményeit vetítik ki (d’Haenens et alii 2012). Sokkal előnyösebb a prevencióra és a tudatosításra helyezni a hangsúlyt, amely azonban elsősorban a felnőttek elé állít elvégzendő feladatokat. Az internet olyan eszköz, amely fejleszteni képes a fiatalok ismereteit és kapcsolatteremtési képességét, azonban a gyerekek szocializációja még mindig a szülők és oktatók kezében van (Haddon–Livingstone2012: 4).

Hasznos lenne a hátrányos helyzetű fiatalokra hangsúlyosabban odafigyelni, és számukra – akár intézményesen is – nyomatékosabb támogatást nyújtani, amely által növelni lehetne az önbizalmukat, és ez által rezilienciájukat is a káros online eseményekkel kapcsolatban.

SZAKIRODALOM

BOYDEN, Jo–MANN, Gillian

2005 Children's Risk, Resilience, and Coping in Extreme Situations. In: Ungar, Michael (ed.) *Handbook for Working with Children and Youth*. Sage, 2005, http://www.corwin.com/upm-data/5336_Ungar_I_Proof_Chapter_1.pdf (letöltve 2012. május 25.-én)

D'HAENENS, Leen–VANDONINCK, Sofie–DONOSO, Veronica

2012 *How to cope and build online resilience?*
<http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%200III/Reports/Copingonlineresilience.pdf> (letöltve 2012. május 23.-án)

FERGUSON David M.–HORWOOD L John.

2003 Resilience to childhood adversity: Results of a 21 year study. In SUNIYA S. Luthar (ed.): *Resilience and Vulnerability: Adaptation in the Context of Childhood Adversities*. Cambridge University Press, 130–155

HADDON, Leslie–LIVINGSTONE, Sonia

2012 *EU Kids Online: national perspectives*.
EU Kids Online, The London School of Economics and Political Science, London, UK. <http://eprints.lse.ac.uk/46878/> (letöltve 2012. május 25.-én)

HASEBRINK, Uwe–GÖRZIG, Anke–HADDON, Leslie–KALMUS, Veronika–LIVINGSTONE, Sonia

2011 *Patterns of risk and safety online. In-depth analyses from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries*. LSE, London: EU Kids Online. <http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%200II%20%282009-11%29/EUKidsOnlineIIRports/D6%20Cross-national.pdf>

LIVINGSTONE, Sonia

2010 e-Youth: (future) policy implications: reflections on online risk, harm and vulnerability. In: *e-Youth: balancing between opportunities and risks*, 27-28 May 2010, UCSIA & MIOS University of Antwerp, Antwerp, Belgium. http://eprints.lse.ac.uk/27849/1/eYouth_%28future%29_policy_implications_%28LSERO_version%29.pdf (letöltve 2012. május 25.-én)

LIVINGSTONE, Sonia–GÖRZIG, Anke

2012 Sexting: the exchange of sexual messages online among European youth. In: LIVINGSTONE, Sonia–HADDON, Leslie–GÖRZIG (eds.): *Children, risk and safety on the internet*. Bristol, Policy Press

LOBE, Bojana.–LIVINGSTONE, Sonia.–OLAFSSON, Kjartan–VODEB, Hana

2011 *Cross-National comparison of risks and safety on the internet: Initial analysis from the EU Kids Online survey of European children*, London: Eu Kids Online, LSE.

MASTEN, Ann S.–GEWIRTZ, Abigail

2006 *Resilience in Development: The Importance of Early Childhood*. University of Minnesota, USA. <http://www.child-encyclopedia.com/documents/Masten-GewirtzANGxp.pdf> (letöltve 2012. május 25.-én)

RÓZSA Sándor–PUREBL, György–SUSÁNSZKY, Éva –KŐ, Natasa –
SZÁDÓCZKY, Erika– RÉTHELYI, János –DANIS, Ildikó–SKRABSKI, Árpád–
KOPP, Mária

2008 *A megküzdés dimenziói*.
http://magtud.hu/files/kerdoivek/konfliktusmegoldo_kerdoiv_%28WOC%29_validalo_tanulmánya.pdf (letöltve 2012. május 25.-én)

SÁGVÁRI Bence–GALÁCZ Anna

2012 Relating online practices, negativ experience and coping strategies. In: LIVINGSTONE, Sonia–HADDON, Leslie–GÖRZIG, Anke (ed.): *Children, risk and safety on the internet*. Bristol, Policy Press

TÓKÉS Gyöngyvér

2010 Digitális egyenlőtlenségek a Maros megyei középiskolások körében.
[Stratificarea digitală a liceenilor din județul Mureș]. *Reconnect* 2010. 2.
<http://reconnect.org/2010/08/30/vol2-nr2/>

VANDONINCK, Sofie–D’HAENENS, Leen–SEGGERS, Katia

2012 Coping and resilience: children’s responses to online risks. In:
LIVINGSTONE, Sonia–HADDON, Leslie–GÖRZIG, Anke (ed.): *Children,
risk and safety on the internet*. Bristol, Policy Press

WRIGHT, Margaret O’Dougherty–MASTEN Ann S.–NARAYAN, Angela J.

2012 *Resilience Processes in Development: Four Waves of Research on Positive Adaptation
in the Context of Adversity*. http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4614-3661-4_2 (letöltve 2012. május 25.-én)

2. sz. tábla χ^2 teszt (%)

	Pornografikus képek			Szexuális üzenetek		
	Kitettség	Zavarta a tapasztalat	Nagyon/eléggé zavarta (az érintettek közül)	Kitettség	Zavarta a tapasztalat	Nagyon/eléggé zavarta (az érintettek közül)
Nem					a	
Fiú	67	50	52	24	35	57
Lány	69	57	53	22	54	58
Életkor				c	b	
9 – 10	54	60	64			
11 – 12	77	63	71	14	67	67
13 – 14	65	57	50	23	49	44
15 – 16	72	41	38	34	30	69
Társadalmi-gazdasági helyzet						
Alacsony	59	47	50	15	40	50
közepes	69	57	50	23	45	56
Magas	70	46	56	26	42	65
Én-hatékonyság						b
Alacsony	59	44	75	15	63	100
Átlagos	67	51	58	22	44	64
Magas	73	56	35	28	41	23
Pszichológiai problémák				c		
Kevés	61	35	43	13	36	88
Néhány	70	56	54	25	46	50
Sok	63	25	0	64	38	100
Szenzációkeresés				c		
Nem eset	63	52	53	14	50	50
Alacsony	73	50	55	34	41	64
Magas	75	43	33	55	20	0

a: $p < 0.05$, b: $p < 0.01$, c: $p < 0.001$

2. sz. tábla folytatás χ^2 teszt (%)

	Pornografikus képek			Szexuális üzenetek		
	Kitettség	Zavarta a tapasztalat	Nagyon/ eléggő zavarta (az érintettek közül)	Kitettség	Zavarta a tapasztalat	Nagyon/ eléggő zavarta (az érintettek közül)
Online tevékenység	c		a	c		
Alacsony	49	59	78	9	31	60
Közepes	55	55	59	21	50	61
Magas	45	45	29	47	31	46
Total	67,6	49,3	53,4	22,5	42,5	58,2

a: $p < 0.05$, b: $p < 0.01$, c: $p < 0.001$

2. sz. tábla folytatás χ^2 teszt (%)

	Online zaklatás		Találkozás idegenekkel		
	Kitettség	Nagyon/ eléggő zavarta (az érintettek közül)	Kitettség	Zavarta a tapasztalat	Nagyon/ eléggő zavarta (az érintettek közül)
Nem		a			
Fiú	32	36	41	20	0
Lány	38	54	38	26	30
Életkor					
9 – 10	24	29	32	46	25
11 – 12	34	47	33	29	0
13 – 14	38	43	39	15	0
15 – 16	40	51	48	20	33
Társadalmi-gazdasági helyzet					
Alacsony	32	59	59	24	33
közepes	38	40	37	22	10
Magas	31	50	38	23	33

a: $p < 0.05$, b: $p < 0.01$, c: $p < 0.001$

2. sz. tábla folytatás χ^2 teszt (%)

	Online zaklatás		Találkozás idegenekkel		
	Kitettség	Nagyon/ eléggé zavarta (az érintettek közül)	Kitettség	Zavarta a tapasztalat	Nagyon/ eléggé zavarta (az érintettek közül)
Én-hatékonyság	b		a		
Alacsony	12	50	21	67	0
Átlagos	36	45	37	19	22
Magas	41	43	50	26	20
Pszichológiai problémák			c	a	
Kevés	29	43	22	0	0
Néhány	36	44	47	26	20
Sok	50	57	20	100	0
Szenzációkeresés			b		
Nem eset	30	42	30	27	11
Alacsony	41	49	49	18	40
Magas	50	50	64	17	0
Online tevékenység			a	a	
Alacsony	26	42	28	50	33
Közepes	36	46	37	26	17
Magas	45	44	55	9	0
Total	34,6	43,6	41,4	24,1	22,1

a: $p < 0.05$, b: $p < 0.01$, c: $p < 0.001$